

Szabó Tamás

Spanyolország a kimerülés határán

Spain on the Brink of Exhaustion

Összefoglalás

A cikk szerzője a spanyol gazdasági válság szerkezeti okait helyezi középpontba. Jóllehet Spanyolországot gyakran úgy jellemezték, mint európai sikertörténet, valamint a spanyol központi kormányzat az eurózóna fiskálisan legprudensebbjei közé tartozott 2007 előtt, azonban a globális gazdasági válság után a spanyol gazdaságban is jelentkeztek a kimerülés első jelei. A válság legfőbb strukturális okai voltak többek között a nagyarányú adósságnövekedés (különösen a magán-szektor adóssága), a spanyol munkaerőpiac duális szerkezete, amely hozzájárult a növekvő munkanélküliséghez, és végül, de nem utolsósorban az ingatlanpiaci buborék kipukkanása, amely hatással volt a spanyol bankrendszerre is. José Luís Zapatero kormánya a kezdetekben gazdaságélénkítő intézkedéseket vezetett be, azonban 2010 elején felismerték, hogy megszorító intézkedésekre van szükség. A szocialista kormány nem volt képes orvosolni az egyre romló gazdasági helyzetet, aminek következtében új jobboldali kormány került megválasztásra Mariano Rajoy vezetésével. Az új miniszterelnök aggasztó gazdasági helyzetben vette át az ország irányítását, és nem volt más választása, mint újabb megszorító intézkedések bevezetése a költségvetési hiány minél növekedésösztönzőbb csökkentésével és a gazda-

ság versenyképessé tételével. Napjainkban újabb problémák merülnek fel, mint például az eladósodott és fizetéseképtelen régiók, amelyek újabb fejtörést okoznak az egyre mélyülő gazdasági problémák megoldására.

Summary

This study focuses on the structural causes of the current Spanish economic crisis. Even though Spain was often described as a European success story and the Spanish central government was among the most fiscally prudent in the euro area before 2007, after the start of the international economic crisis the Spanish economy began to show the first signs of exhaustion. The main structural reasons for the crisis included fast debt accumulation (especially private sector debt), the duality of the Spanish labour market, which had contributed to increase in unemployment, and last but not least, the real estate boom that affected the Spanish banking sector as well. At first, the government of José Luís Zapatero adopted economy boosting measures, but in early 2010 they realized that austerity measures were needed. The Socialist government could not remedy the deteriorating economic situation; consequently, a new right wing government was elected under the leadership of Mariano Rajoy. The new prime minister had to face an alarming economic situation and had no choice but to introduce additional austerity measures to reduce fiscal deficit in order to boost growth and improve the competitiveness of the economy. New problems have also emerged: heavily indebted and insolvent regions add to the problem of solving the increasing economic concerns.

GAZDASÁGI ÁTTEKINTÉS

1976 és 1982 között Spanyolországban végbement a politikai átmenet, és befejeződött a demokratikus rendszer belső és külső konszolidációja. 1976 és 1983 között a hispán történelemben példa nélkül álló decentralizációs és demokratizálódási folyamat zajlott le. 2002 végére kialakult az egységes jogállású tizenhét önkormányzati közösségből álló, félföderális berendezkedésű autonómiák államának alkotmányos monarchia

formájában stabilizálódott rendszere.¹ Spanyolország 1986-ban, hosszas tárgyalásokat követően csatlakozott az Európai Unióhoz. A csatlakozás az ország gazdasági fellendülésének egyik alapja lett. Az ország a régi kohéziós országok közé tartozott, így jelentős támogatást kapott az EU kohéziós alapjaiból, amelynek következtében át tudta hidalni a régiós különbségekből eredő problémákat, egészen a világgazdasági válságig. A spanyol lakosság számottevő része támogatta az ország uniós csatlakozását, amely legfőképpen arra vezethető vissza, hogy annak megtörténtétől várták a demokratikus intézményeik megszilárdulását. A taggá válást követően Spanyolország sokkal nyitottabbá vált, a kereskedelmi akadályok megszűntek az EK irányába. Az EK-tagság azonban nemcsak előnyöket hozott magával, hiszen például az EK-ban a tagállamok lemondanak szuverenitásuk egy részéről, amit a közösségi intézményekre ruháznak át. Az ország gazdasági berendezkedését vizsgálva nagy változás ment végbe a csatlakozással, hiszen amíg az 1970-es években Franco döntött a spanyol gazdaságpolitikáról, addig az 1980-as évek közepétől már az Európai Közösség irányvonalai nyertek egyre nagyobb teret, aminek következtében Spanyolország modern, nyugati típusú gazdasággá alakult át. A spanyol gazdaság szerkezete a csatlakozás óta jelentős változáson ment át, az ország kereskedelmileg sokkal nyitottabbá vált, megszűntek a kereskedelmi akadályok a közösségi piac irányába. Fontos megemlíti a pénzügyi liberalizációt, a Spanyol Központi Bank függetlenítését a kormánytól, amelyek mind hozzájárultak ahhoz, hogy a csatlakozást követő néhány évben megindult a gazdasági növekedés. A gazdasági fellendülés következtében 2004-ben sikerült a költségvetést egyensúlyba hozni, amelyet követően a bevételek meghaladták a kiadásokat. A válság következtében azonban a hiány már a GDP 4,1 százalékát, majd 2009-ben a GDP 11,1 százalékát tette ki, amelynek a legfontosabb okai voltak a válság következtében visszaeső adóbevételek, valamint a munkanélküliek arányának hirtelen megugrása, amelynek következtében a nekik fizetett segélyek, támogatások a költségvetés kiadási oldalát terhelték.² Az említett gazdasági expanziós időszak után, amely a 90-es évek közepén kezdődött, 2006-ban a spanyol gazdaságban megjelentek a kimerülés első jelei. 2007-ben és 2008 első negyedévében lassult a növekedés, és 2008 második negyedéve és 2009 utolsó negyedéve között a gazdaság recesszióban volt. A hét egymást követő recessziós negyedév szokatlanul hosszú, mivel egy normál időszakban a recesszió

rendszerint nem nagyobb 3 vagy 4 negyedéves időszaknál. A válság legnehezebb negyedéve a 2009. évi első negyedév volt, amikor a GDP 6,3%-al csökkent, és a munkanélküliek száma körülbelül 800 000 főre nőtt. A gazdaság 2010-ben magához tért, a termelés csekély mértékben

A spanyol gazdaság egyik legfontosabb pillére az ingatlanszektor volt ...

gazdasága, bár 2010-ben elkezdett kilábalni a recesszióból, 2011 negyedike negyedévében ismét recesszióba került.

ugyan, de nőtt majdnem minden negyedévben, azonban a 2011. évben újra felszínre kerültek a fellendülés gyengeségei, a növekedés szintje 0,3, illetve 0,2% volt az első két negyedévben, így a világ 10. és az euróövezet negyedik legnagyobb

A VÁLSÁG STRUKTURÁLIS PROBLÉMÁI

A jelen gazdasági válság kirobbanásában és kiterjesztésében az építőipar és az ingatlanszektor játszott meghatározó szerepet. A spanyol gazdaság egyik legfontosabb pillére az ingatlanszektor volt, amely ágazat felfutásához nagyban hozzájárult, hogy a külföldi bevándorlók jelentős igényt támasztottak az új építésű ingatlanok iránt.³ 2000 és 2008 között közel 4 millió új bevándorló érkezett Spanyolországba, amely jó hatással volt a spanyol munkaerőpiacra. A bevándorlók elsősorban 16 és 44 év közötti fiatalok voltak.⁴ A lakások iránti magas kereslet hamar válaszra talált a kínálati oldalról. 1997 és 2007 között 5,3 millió lakást építettek, és az expanziós ciklus alatt volt olyan év, amikor több mint félmillió lakást fejeztek be. 2006-ban a 45 millió lakosú Spanyolországban több lakás épült, mint a 200 milliós piacot jelentő Franciaországban, Németországban és Olaszországban együttvéve.⁵

1997 és 2007 közötti időszak a lakáspiac kibővülésének időszaka Spanyolországban. Ezen időszak alatt az éves átlagos növekedés az építőipari piacon nagyobb volt, mint 5%. A lakásárak aránytalan növekedése vezetett az ingatlanpiaci buborék kialakulásához, valamint három tényező is fontos szerephez jutott: elsőként az Európai Központi Bank monetáris politikáját kell megemlíteni, amely alacsony szinten tartotta a referencia kamatlábat. A következő nem elhanyagolható tényező a spanyol kormány által folytatott fiskális politika, amely támogatta a la-

kásvásárlásokat más alternatívákkal – mint például a lakásbérlet – szemben, és ingatlanvagyonba történő befektetésre ösztönzött. A harmadik csoportba azok az előnyök tartoznak, amelyeket az építőipari és ingatlanhoz kapcsolódó tevékenységen alapuló gazdasági növekedési modell nyújt (munkahelyteremtés, adóbevételek, lakások értékének növekedése). Az előbbieken említettek miatt elmondható, hogy éveken át az építőiparban és ingatlanszektorban jelentkező mértéktelen növekedés megállítása nem volt politikai érdek.⁶

A 2007. év végén ez az ágazat foglalkoztatta a munkavállalók majdnem 14%-át, és a spanyol GDP 16%-át adta. A lakások iránti kereslet számos tényező stimulálta. Az egyik legfőbb tényező az erős gazdasági expanzió, valamint a lakásvásárláshoz nyújtott kölcsönök alacsonyabb kamatlába az euró bevezetése óta.⁷ Az alacsony reálkamatláb miatt a spanyol pénzügyi intézményeknek alapvető érdeke volt, hogy kedvező kamatozású hiteleket nyújtsanak a lakosságnak és a vállalati szektornak, így a lakosság részéről megnövekedett az igény az új ingatlanok vásárlása iránt. Az ingatlanok árait éveken keresztül mesterségesen felhajtották, így ingatlanpiaci buborék jött létre, amely és a kedvezőtlen világgazdasági körülmények együttesen vezettek el 2007 nyarán a Martinsa-Fadesa spanyol ingatlanfejlesztő társaság fizetéseképtelenségéhez.⁸ Spanyolországban az elsők közé tartozó, egyúttal Európa egyik legnagyobb ingatlanfejlesztője 5,2 milliárd eurós tartozást halmozott fel, és a társaságnak nem sikerült egy újabb, 150 millió eurós hitelt felvennie. Erre azért lett volna szükség, hogy biztosítsa a hitelezőkkel már tető alá hozott, négy-milliárd eurót kitevő átütő megállapodás pénzügyi hátterét. A családi vállalkozásként 1980-ban indult Fadesa részvénytársaságként működik, jelenleg legnagyobb tulajdonosa a Martinsa, ezért a két név együtt jelzi ma a céget. A vállalat 30 millió négyzetméternyi telekvagyonnal rendelkezik, erre 190 ezer lakás építhető. A társaság fejlesztéseinek 44 százaléka ma már Spanyolországon kívül folyik, egyebek mellett Észak-Afrikában és Kelet-Közép-Európában.⁹

Spanyolországban 2007 óta a legnagyobb mértékben az ideai második negyedévben csökkent a lakóingatlanok ára. Az ország statisztikai hivatalának (INE) adatai szerint az ingatlanárak éves szinten 14,4 százalékkal estek a június végéig tartó három hónapban. Az első negyedévben 12,6 százalékos, a tavalyi utolsó negyedévben 11,2 százalékos árcsökkenést jegyeztek fel az egy évvel korábbihoz képest.¹⁰

A spanyol bankszektor a gazdasági válság idején mindvégig stabilnak bizonyult. A spanyol bankrendszer erőteljesen koncentrált, a Banco Santander és a BBVA világszerte vezető szerepet játszik. Az amerikai hitellezési gyakorlattal szemben a spanyol bankok hagyományos pénzügyi közvetítői tevékenységet folytattak, és nem forgalmaztak másodlagos jelzáloghitel alapú eszközöket. A spanyol központi bank jelentős tartalékokat (7 százalék) követelt meg a pénzügyintézetektől, amely a válság során stabilitást biztosító tényezőt jelentett.

A bankok átszervezésére 2009-ben létrehozta egy alapot, amely 9 milliárd euróval gazdálkodik, ebből 6,75 milliárd állami költségvetésből, 2,25 milliárd pedig a bankok és a hitelintézetek letéti garanciaalapjából származik, és amely felügyeli a gyengébb teljesítményt nyújtó takarékszövetkezetek fúzióit és akvizícióját.¹¹ A Bankmentő alap másik feladata a működésképtelen és likviditási problémákkal küzdő intézmények átvétele volt. Két takarékpénztár, a Caja Castilla-La Mancha és a cordóbai központú Cajasur irányítását átvette a Spanyol Központi Bank (Banco de España). A spanyol bankszektor pénzügyi stabilitásának biztosítására a spanyol jegybank a bankok stressztesztjeinek nyilvánosságra hozatalát javasolta. A felmérés során a Banco Santander és a BBVA kiváló eredményt ért el, ugyanakkor a vidéki takarékpénztárak már kevésbé voltak meggyőzőek a stresszteszt mutatói szerint.

Azonban az építőipar és az ingatlanszektor részére nyújtott hitelek által a krízis a bankszektorba is begyűrűzött. A kiegyensúlyozatlan hitelállomány-növekedés magas kockázati koncentrációt eredményezett az építőipari és ingatlanágazatban, mind a keresleti, mind a kínálati oldalon, amely a bankrendszer nem megfelelő kockázati politikájának és a Spanyol Nemzeti Bank elégtelen felügyeletének tudható be. A gazdasági recesszió hatására az ibériai országban is megszigorították a hitelfeltételeket, így a kihelyezett hitelek száma fokozatosan csökkent. A válság hatására a bankszektorban a visszaeső kereslet és a kihasználatlan kapacitások problémájával kellett szembenéznie. Likviditási problémák a vidéken önálló fiókkal rendelkező helyi takarékpénztáraknál alakultak ki, mivel ezen intézetek korábban jelentős mértékben ingatlanügyek finanszírozásában vettek részt. A spanyol takarékpénztáraknak nincsenek részvényesei, nyereségük egy részét szociális programokra fordítják. A vidéki takarékpénztárak folyósították a spanyol hitelállomány felét, ezért stabil működésük döntő fontosságú a spanyol bank és pénzügyi rendszer szempontjából.¹²

VÁLSÁGKEZELŐ INTÉZKEDÉSEK

A baloldali José Luís Zapatero által irányított Spanyol Szocialista Munkáspárt eleinte gazdaságösztönző intézkedéseket¹³ vezetett be,¹⁴ azonban 2010-től a gazdasági megszorító intézkedések kerültek előtérbe. A nyugdíjkorhátárt 65-ről 67 évre emelték, megemelték az áfa kulcsát is, az általános kulcs 16-ról 18 százalékra, míg a kedvezményes kulcs 7-ről 8 százalékra nőtt.¹⁵

2010 májusában újabb megszorító intézkedéseket (a munkaerőpiac és a költségvetés területén) vezettek be, többek között a közalkalmazottak bérének 5 százalékos csökkentését, majd befagyasztását 2011-re; valamint a kormánytagok 15 százalékos fizetéscsökkentését. 2011-re halasztották a nyugdíjak újraértékelését, megszüntették 2011. január 1-jétől a babacsekket, és az állami beruházások 6 milliárd euróval történő mérsékléséről határoztak.¹⁶

2010 decemberében Zapatero miniszterelnök újabb megszorítócsomagot tett közzé, amelyben többek között az állami repülőterek részleges privatizációjáról, az állami lottó 30 százalékos részesedésének eladásáról, a tartós munkanélküli segélyek megvonásáról, a dohány jövedéki adójának megemeléséről volt szó.

Az imént említett megszorító intézkedések ugyan a lakosság tetszését nem váltották ki, azonban Spanyolország el tudta kerülni azt, hogy hitelt kelljen felvennie az IMF-től vagy az EU-tól.

2011 nyarán Zapatero kormánya újabb 5 milliárd eurós megszorítócsomagot jelentett be.

Az intézkedések két fő területe most a nagyvállalatok nagyobb közteherviselése és a gyógyszeripar. Az utóbbi lényege, hogy lefaragnának a gyógyszer-támogatásokból, és a szabadalom alatt már nem álló gyógyszerek eladását támogatnák, a házi orvosoknak pedig a jövőben nem gyógyszer, hanem hatóanyagot kellene felírniuk. A csomag másik fele (2,5 milliárd euró) az évi 20 millió eurós forgalmat meghaladó vállalatokat terhelné: 2013-ig az adójuk egy részét idő előtt be kellene fizetniük. Ezzel szemben az ingatlanvásárlást terhelő adót 8-ról 4 százalékra csökkentik, remélve, hogy ez segít a közel egymilliárd eladatlan ingatlan értékesítésében.

Mindezek mellett több reformtervezetet is elfogadott a spanyol kormány, amelyek a válság kezelése mellett sokkal nagyobb hangsúlyt helyeznek a strukturális problémák kiigazítására, elsősorban a munkaerőpiac szabályozására koncentrálva.¹⁷

Mivel a spanyol gazdaság egyre súlyosbodó problémáit a baloldali kormány nem tudta megfelelően orvosolni, ezért 2011. november 20-án előrehozott parlamenti választásokat tartottak Spanyolországban. A választásokat a Mariano Rajoz vezette Spanyol Néppárt (Partido Popular) nyerte meg.

A széles körű társadalmi felhatalmazással rendelkező, 2011. december 23-án beiktatott jobbközép kormány politikájának középpontjában a gazdaság átfogó szerkezeti reformja állt. 2011. december 30-án a minisztertanács (Consejo de Ministros) 16,5 milliárd eurós megszorítócsomagot fogadott el.

A jobboldali kabinet rendkívül súlyos helyzetet örökölt a korábbi, Zapatero vezette kormánytól. 2012 februárjában ugyanis kiderült, hogy az előző év költségvetési hiánya a GDP 6 százaléka helyett 8,5 százalék körül alakult. Az autonóm közösségek mellett a magánszektor és a lakosság is jelentős mértékben eladósodott. A spanyol családok mintegy egymilliárd euróval tartoznak a bankoknak, a vállalati szektor több mint 1,3 milliárddal; a spanyol pénzüzetek is tartoznak az Európai Központi Banknak és más külföldi bankoknak.

A spanyol kormány, figyelembe véve a gazdasági téren tapasztalható nehézségeket, átfogó szerkezeti reformokat tartalmazó intézkedéscsomagot hirdetett meg. A gazdasági kiigazító programcsomag elemei a következők voltak:

- Befagyasztották a közalkalmazottak bérét.
- A kormány törvényileg korlátozta a minisztériumok költségvetését.
- A központi költségvetésből a politikai pártoknak és a szakszervezeteknek nyújtott támogatást közel 20 százalékkal csökkentették.
- 2012. februárig meghosszabbították a munkanélkülieknek járó havi 400 eurónyi segélyt.
- 2012. január 1-jétől a személyi jövedelemadó (IRPF) progresszív, sávosan történő növelésére került sor. A személyi jövedelemadó emelése 17 millió adófizető munkabérét csökkentti. A februári fizetési jegyzék volt az első, amely jelezte az szja-növekedést. A legszerényebb munkabérrel rendelkezők, évi 17 ezer eurót vagy ennél kevesebbet keresők alig fogják megérezni az szja-emelkedést. Bár az szja-emelés sávosan progresszív, az adóemelés nagyobb részét a közepes nagyságú jövedelemmel rendelkezők fogják megfizetni. A 0,75 és 7 százalékpont közötti, sávos szja-emelés – amelyet a kor-

mány „átmeneti szolidaritási adó”-nak keresztelt el – a következő két évben lesz hatályos.¹⁸

A jobbközép kabinet nem emelte az általános forgalmi adó mértékét, ugyanakkor a 4 százalékos kedvezményes csökkentett áfa-kulcsot kiterjesztette új lakások vásárlására.

Az elkövetkező két évben az ingatlanadó (Impuesto de Bienes Inmuebles) megemelésére kerül sor azon ingatlanok esetében, amelyek egy bizonyos értékhatárt elérnek. Az ingatlanadó növelése közel 18 millió ingatlant érint, a nagy értékű ingatlanok esetében az emelkedés mértéke 10 százalékos. Az ingatlanadó mértéke függ az ingatlan elhelyezkedésétől és értékétől. Például egy 300 000 euró értékű ingatlan után 2002-ben 300 eurót kellett fizetni évente. Az új intézkedésnek megfelelően 2012. január 1-jétől ugyanezen ingatlan után 330 euró ingatlanadót kell évente fizetni. A helyi önkormányzatoknak 2002-ben közel 660 millió euró bevételük volt az ingatlanadóból.¹⁹

**A spanyol munkaerő
jelentős részét határozatlan idejű szerződéssel foglalkoztatják.**

A MUNKANÉLKÜLISÉG MINT SZERKEZETI PROBLÉMA

A munkaerő-piaci szabályozások Spanyolországban hagyományosan bonyolultak. A munkavállalók többsége határozatlan idejű szerződésű, akiknek a béreit az iparági és regionális szakszervezetekkel folytatott alku során alakítják ki; ezek a bérek nem csökkennek, hanem rugalmatlanok. E munkavállalókat elbocsátani sem könnyű, a cégeknek jelentős összeget kell kifizetniük ilyenkor (ez az összeg munkaévenként 45 napi bér volt 2010-ig).

A magas munkanélküliség a spanyol gazdaság legjelentősebb belső strukturális problémája. Ennek oka a spanyol munkapiaci szabályozás duális és merev jellege. A spanyol munkaerő jelentős részét határozatlan idejű szerződéssel foglalkoztatják. Az 1990-es évek második felében terjedt el a határozott idejű szerződések rendszere, amellyel elsősorban a bevándorlókat és a 16 és 24 év közötti fiatalokat foglalkoztatták. A rendszer legnagyobb problémája, hogy a vállalatok nem képezték tovább a munkaerő-állományt, alacsony volt a vállalatokon belüli mobilitás, és magas volt a fluk-

tuáció. A fiatalok kétharmadának határozott időre szóló szerződése van, ami európai viszonylatban is kiemelkedő arány. A határozatlan idejű szerződések esetében a béreket az iparági és regionális szakszervezetek alakították ki az alkuk során. A kollektív béralku rendszerét még az 1980-ban elfogadott munkavállalói törvény intézményesítette.²⁰

2012. februárban a Mariano Rajoy vezette jobbközép kabinet átfogó munkaerő-piaci intézkedéscsomagot fogadott el, amelynek legfontosabb elemei:

- Az új munkaügyi törvény megkönnyíti a munkavállalók elbocsátását, és a korábbi 33 napról 20 napra csökkenti az elbocsátási költséget.
- A munkaügyi reform a munkanélküliség történelmi csúcspontján érkezett, 5,3 millió munkanélkület mutattak a statisztikai adatok, az aktív népesség 22,85%-a volt munkanélküli.
- A reformra a munkanélküli állampolgárok és mindenekelőtt a fiatalok érdekében kerül sor, akiknek most behatároltak a lehetőségei.²¹
- A törvény előzetes megállapodás megkötése nélkül lehetővé teszi versenyképességi okokból a munkavállaló bérének csökkentését. A vállalat tulajdonosa gazdasági, technikai és egyéb szervezeti okok miatt módosíthatja a munkavállaló bérét.
- A kormány bevezette az új határozatlan idejű szerződés intézményét a maximum 50 főt foglalkoztató kis- és közepes vállalatok munkavállalói számára. A vállalatok 3000 eurónyi összeget kaphatnak vissza, amennyiben 30 évesnél fiatalabb munkaerőt foglalkoztatnak. Ez az összeg 4500 euró is lehet, amennyiben a vállalat hosszú ideig munkanélküli személyt alkalmaz. Alapvető követelmény, hogy a munkavállaló a foglalkoztatási jogviszonyt megelőzően legalább három hónapig munkanélküli segélyben részesüljön.
- A törvény elrendelte a szakképzési alap felállítását, amely gondoskodik a munkavállaló megfelelő szintű képzéséről. A munkavállalónak évente legalább 20 órában szakképzésben kell részt vennie.
- A munkaügyi szervek a közeljövőben szorosán együttműködnek a közfoglalkoztatást koordináló szervezetekkel a munkavállalók gyorsabb elhelyezkedése érdekében. A jobbközép kabinet egyúttal szabályozni kívánja a távmunka intézményét is.
- A vállalatok 3600 euró társadalombiztosítási járulékkedvezményt kaphatnak, amennyiben 16 és 30 év közötti fiatalokat határozatlan időre szóló szerződéssel alkalmaznak. A próbaidőszak 1 évre szól. A 45 év fe-

- letti tartósan munkanélküliek esetében ez a kedvezmény 4500 euró.
- A munkaügyi törvény eltörli a szakképzettségek merev osztályozási rendszerét, és a rendszer működését az eddigieknél általánosabb alapokra kívánja helyezni. Az intézkedés fő célja a munkavállalók mobilitásának elősegítése, valamint a szakképzettség munkaerő-piaci követelményekhez történő igazítása.²²

2012 januárjában drámai adatot tett közzé a spanyol statisztikai hivatal: a munkanélküliség tavaly év végére elérte a 22,85%-ot. Ez 5,27 millió munkanélküli embert jelent. Csak 2011 utolsó negyedében 350 ezer állás szűnt meg. Megdőböntő a helyzet a fiatalok körében is, itt már 48%-os a munkanélküliség.

Az országban 2011 második felében a madridi utcákon a válság nem volt feltűnő, a bárók tele vannak, nincs több koldus, mint régebben, a boltokban sok a vásárló. Több étteremben van viszont olcsó, „válság elleni” menü, az árak igazításával igyekeznek megtartani a klienseket. A statisztikai adatokban, felmérésekben érezhető a negatív hangulat. Az elmúlt időszak tapasztalatai alapján egyre nagyobb ütemben szűnnek meg a munkahelyek Spanyolországban. A negyedévenkénti adatokat vizsgálva mindig az derül ki, hogy leginkább a 25 év alattiak veszítik el az állásukat. Ők azok, akiket időlegesen, akár csak pár hétre alkalmaznak a vállalatok. A fiatalok kétharmadának csak határozott időre szóló szerződése van, ami európai viszonylatban kiemelkedően magas arány. Ebben érhető tetten a spanyol munkaerő-piaci szabályozás évtizedek óta fennálló és sokat kritizált sajátossága: a kétféle munkavállalói típus elkülönülése. Az egyik a határozatlan időre felvett, nehezen elbocsátható, erősen védett, általában idősebb réteg, a másik a fix szerződésekkel felvett, vállalatban belül nem képzett, könnyen „kiszórható” réteg. Annak ellenére, hogy ezt a fajta dualitást és a fix szerződések magas arányát folyamatosan kritika éri a szakemberek részéről, és annak ellenére, hogy az egymást követő kormányok számos alkalommal próbálták a munkaerőpiacot megreformálni, igazán lényegre törő változást nem tudtak elérni. 2010 tavaszán a korábbiakhoz képest jelentősebb reformokat vezettek be, de a fent említett fix szerződésfajta megszüntetéséhez egyik kormány sem volt elég bátor, ahogy ahhoz sem, hogy a „bebetonozott”, határozatlan időre felvett munkavállalói réteg privilégiumaihoz érdemben hozzányúljon. Ilyen „szent tehén” az intézményesített, kollektív béralku rendszere is, amit még az 1980-as munkavállalói tör-

vény szabályoz. A regionális és iparági szinten kötött béralkuk automatikusan minden vállalatra kiterjesztődnek. Így fordulhatott elő, hogy a legmélyebb recesszióban és megugró munkanélküliség mellett 2008 és 2009-ben a nominális és reálbérek nőttek az országban.²³

Napjainkban az állam helyett a családok a biztos bástyák, így a munkanélküliek számának növekedésével mind több spanyol nyugdíjasnak

A felmérések alapján meredeken nőtt a családjukat segítő idősök száma...

– akik korábban azzal számoltak, hogy nyugodt körülmények között, esetleg pár utazással is tarkítva élhetik majd le öreg napjaikat – időközben munkanélkülivé vált gyermekeik és unokáik életét is finanszírozniuk kell. Egy felmérés szerint 2010 és

2012 között 15-ről 40 százalékra nőtt azon 65 év felettiek aránya, akik azt válaszolták, hogy legalább egy fiatalabb családtagjukon segítenek pénzügyileg. Más kérdés, hogy a nyugdíjakat a spanyol kormány tavaly befagyasztotta, így azok reálértéke csökkenni kezdett. A felmérések alapján meredeken nőtt a családjukat segítő idősök száma. 2010 februárjában a 65 éven felüliek 15 százaléka támogatott legalább egy fiatalabb családtagot, 2012 februárjában már 40 százalékuk nyilatkozott így. Ezek a számok jól érzékeltetik, hogy mennyire súlyos a helyzet Spanyolországban, ahol a legmagasabb a munkanélküliség az eurózóna országai közül. A kormány adatai szerint a családok mintegy 10 százalékában senkinek sincs munkája. Az idős spanyolokat nem csupán a válság pénzügyi következményei sújtják, attól is szenvednek, hogy szemük láttára omlik össze gyermekeik élete. Egy 76 éves spanyol nyugdíjas férfi és felelősége arra számított, hogy életük alkonyát viszonylagos jómódban élik majd, hiszen házuk árát már kifizették, és mintegy 1645 dollárnak megfelelő nyugdíjat kapnak. Ebből, gondolták, talán utazásra is telni fog. Ehelyett ma ők tartják el 48 éves lányukat és annak két felnőtt fiát, akik mindhárman munkanélküliek. Az ő kis kétszobás lakásukban élnek együtt, és a nyugdíjas házaspár fizeti a lányuk kölcsönének részleteit is. Így gyakran előfordul, hogy még ennivalóra is alig marad valami. Az idősök megtakarításaikkal, nyugdíjukkal besegítenek a fiatalabb generációknak. Sok spanyol még az idősotthonokból is kiveszi szüleit, és inkább otthon ápolja őket, csak jussanak hozzá az öregek nyugdíjához, mivel e nélkül semmiképpen sem tudnának megélni. A helyzetet ugyanakkor ár-

nyalja, hogy civil szervezetek szerint több spanyol család már odáig jutott, hogy teljes mértékben kihasználják az időseket, akik csendben tűrik ezt a folyamatot.²⁴ Néhány szakértő szerint a nyugdíjasok a gazdasági válság csendes hősei, hiszen megosztják a nyugdíjukat a fiatalabb generációkkal, és a megtakarításaikhoz is hozzányúlnak, hogy segítsenek, nélkülük sokkal nagyobb mértéket öltene a szociális nyugtalanság.

A spanyol kormány gazdaságpolitikája a következő félévre szóló Egyensúly és strukturális reformok²⁵ című tanulmány a spanyol gazdasági válság okainak ismertetése után a spanyol gazdaság erősségeit mutatja be, úgymint a geopolitikai helyzetet, a világklasszis infrastruktúrát, az export változatosságát, a globálisan vezető szerepet játszó nagyvállalatokat, a külföldi befektetéseket és a spanyol sikersztorit.

A gazdaságpolitikai stratégiát az alábbi irányvonalak mentén képzelek megvalósítani:

- pénzügyi konszolidáció,
- pénzügyi szektorális reform,
- strukturális reformok.

Az eurózóna déli országaiban a már elfogadott és a még tervezendő megszorítások miatt egyre többször nyilvánítják ki az emberek nemtetszésüket tüntetések formájában, jelezvén a kormányok számára, hogy az egyre gyarapodó megszorítócsomagok nem nyerték el tetszésüket, és más megoldásokban látnák a jövőt.

A fentebb leírtak alapján kijelenthető, hogy bár Magyarországot sokan támadják, az eurózóna jelen helyzetben a mediterrán régió által a legveszélyeztetettebb.

JEGYZETEK

¹ Szilágyi István: *Portugália és Spanyolország: kohéziós országok az Európai Unióban*. www.publikon.hu/application/essay/97_1.pdf

² Kószó Edit–Udvari Beáta: *Portugália és Spanyolország a globális gazdasági válságban – előzmények és következmények*. In: *Válság és válságkezelés az Európai Unió kohéziós országaiban*. Műhelytanulmányok, MT–PNGKI–2012/1, szerk.: Farkas Beáta, Voszka Éva, Mező Júlia, SZTE Gazdaságtudományi Kar, 2012.

³ Domonkos Endre: *Helyzetkép a spanyol gazdaságról*. Grotius, Tanulmányok, 2012. www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=KOHSJQ

⁴ Éltető Andrea: *Spanyolország válaszüton*. MTA Világgazdasági Kutatóintézet, 196. szám, 2010. április. www.vki.hu/kh/kh-196.pdf

- ⁵ Éltető Andrea: *A megsebzett bika. Spanyolország a válságban*. Európai Tükör, 2011/2. www.kormany.hu/download/9/10/20000/europai_tukor_2011_02.pdf
- ⁶ Francisco Carballo-Cruz: *Causes and consequences of the Spanish economic crisis: Why the recovery is taken so long?* www.doiserbia.nb.rs/img/doi/1452-595X/2011/1452-595X1103309C.pdf
- ⁷ A referencia kamatláb mértéke az 1997. évi 9,6%-ról 3,3%-ra zuhant 2007-re.
- ⁸ Domonkos, i. m.
- ⁹ www.origo.hu/ingatlan/20080716-csodbe-ment-a-martinsa-fadesa-ingatlan.html
- ¹⁰ Instituto Nacional de Estadística, Índice de Precios de Vivienda (IPV). Base 2007, Segundo trimestre de 2012. www.ine.es/daco/daco42/ipv/ipv0212.pdf
- ¹¹ www.frob.es/general/creacion.html
- ¹² Éltető: *A megsebzett bika*, i. m. 117–125. o.
- ¹³ Domonkos, i. m.
- ¹⁴ Ilyen volt az E-terv, amely 5 fő területre koncentrált: családok támogatása, vállalatok támogatása, a foglalkoztatás támogatása, pénzügyi és költségvetési intézkedések, valamint a gazdaság modernizálása.
- ¹⁵ http://elpais.com/diario/2009/09/27/economia/1254002406_850215.html
- ¹⁶ http://elpais.com/diario/2010/05/13/espana/1273701601_850215.html
- ¹⁷ Kószó–Udvari, i. m.
- ¹⁸ www.idealista.com/news/archivo/2011/12/30/0375125-todos-recortes-medidas-y-subidas-de-impuestos-anunciados-por-el-gobierno-de-rajoy
- ¹⁹ Domonkos, i. m.
- ²⁰ Éltető: *A megsebzett bika*, i. m.
- ²¹ Fátima Báñez, munkaügyi miniszter asszony.
- ²² www.elmundo.es/elmundo/2012/02/10/economia/1328861856.html; Domonkos, i. m.
- ²³ http://vilaggazdasagi.blog.hu/2012/02/01/munkaeropiaci_drama_spanyolorszagban
- ²⁴ http://hvg.hu/gazdasag/20120828_All_a_bal_Spanyolorszagban
- ²⁵ Spanish Strategy of Economic Policy: www.thespanisheconomy.com/SiteCollection-Documents/engb/Economic%20Outlook/120927_SpanishStrategyEconomicPolicy.pdf